

A könyv Függeléke élén olvasható két végrendelet: Batthyány Ferencné Lobkovitz Poppel Éváié (Dobra, 1640) és fiáié, Batthyány Ádámé (Németújvár, 1658). Ez a két irat mintegy összegzi azt a főúri udvari világot, melyet az anya és a fia kialakított a Batthyány birodalomban.

RITTLING LÁSZLÓ

Bene regi – A király javára. Ebergényi László császári altábornagy szerepe a szatmári békekötésben. kiad. Mészáros Kálmán.
Budapest, 2010.

Mészáros Kálmán jelentős léptékű forráskiadványt készített 2010-ben. A Nap Kiadó gondozásában megjelent mű, hasonlóan a Rákóczi Források című sorozat első¹ és második² kötetéhez, ez a könyv is a Rákóczi-szabadságharc, azon belül pedig a szatmári béke időszakába kalauzolja el az olvasót. A sorozat harmadik részében báró Ebergényi László válogatott leveleivel és írónoka, Bivolínyi István részlegesen fennmaradt naplójával ismerkedhetünk meg. A könyv elkészítésében egyik utolsó munkájaként közreműködött *Bánkúti Imre* is. Bár Ebergényi és Bivolínyi neve a magyar köztudatban szinte teljesen ismeretlen, de a szatmári békéhez vezető rögzös úton jelentős szerepet játszottak. Ebergényinek mint a császári-királyi hadsereg altábornagyának válogatott levelei sok új és színes részlettel világítják meg a szatmári béke létrejöttének körülményeit és az azután következő konszolidáció időszakát. Mindezeket pedig jól kiegészíti Bivolínyi naplója, melynek az 1710. november és 1711. május vége közötti része maradt fenn.

A források szerzőiről a könyv bevezetőjében közöl egy-egy rövidebb életrajzot Mészáros Kálmán. Ebergényi László 1656-ban született, vagyontalan nyugat-dunántúli köznemesi családba. Élete jelentős részét, mikor a kötelesség nem szólította el a házájától, Sopron vármegyében és Sopron városában töltötte. Fiatalon joggyakornok volt, végül mégis a katonai pályát választotta. Ebben közrejátszhatott az is, hogy Kollonich Ádám huszárezredében tevékenykedett hadbíróként. 1690-ben már százados volt, négy évvel később pedig alezredesként már ő irányította az ezredet. 1696-ban meg is házasodott: feleségül vette a fiatalon megözvegyült Falusy Lászlóné Széchenyi Juliannát. Bár házasságukat bőséges gyermekáldás kísérte, a felnőttkort mindössze két lány, valamint Ebergényi mostohalánya érte meg.

A századfordulón is folytatódott Ebergényi előmenetele a társadalmi életben. Előbb átvette gróf Pálffy János huszárezredét, majd I. Lipóttól a bárói rangot is elnyerte. A spanyol örökösödési háborúban az itáliai harcokban vett részt, mikor érte-

¹ II. Rákóczi Ferenc ezertizenkét napja. Beniczky Gáspár fejedelmi titkár diáriuma 1707–1710. Budapest, Nap Kiadó 2005.

² Pulyai János. Szatmári békekesség. Sajtó alá rend.: Bánkúti Imre. Budapest, Nap Kiadó 2007.

sült a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc megindulásáról. Kezdetben nyilván téves vagy legalábbis félrevezető információkat kaphatott a felkelésről, így hát nyilván mélyen megdöbbsent, amikor értesült Károlyi Sándor, majd pedig Forgách Simon átállításáról. Bár 1705 őszén hazarendelték, hosszabb időt csak a következő évben megköött fegyverszünet ideje alatt tölthetett együtt Sopronban a családjával.

Magyarországi tartózkodását kihasználva 1706 nyarán a kurucok, nevezetesen régi ismerőse, az éppen Sopron körül hadakozó Eszterházy Antal, közvetítő útján megkísérelte őt átcsábítani a kurucokhoz. A végeredményről 1706. augusztus 24-én kelt levelében Eszterházy így tájékoztatta a fejedelmet. „*Jóllehet Toronyi László uram ekkoráig Szecseni György uram fia mellett olly reménységgel töltötte idejét Sopronban, hogy ne talántán Ebergényinek a jó hazafiúság meg szállván szívét edgyüt jöhet ki véle, de contrariumot [ellentmondást, cáfolatot] experialván [tapasztalván] benn tovább nem kívánt maradni, hanem ki jött az ország szolgálattýára...*”³ Ez a kis epizód is bizonyítja, hogy Ebergényi egész életében valóban *bene regi*, vagyis a király javára cselekedett. Bár Mészáros Kálmán ezt az esetet nem említi, de ez nem is róható fel neki, hiszen Eszterházy levelezésének döntő többsége mindmáig kiadatlan és a történeti kutatás eddig csupán érintőlegesen vizsgálta Eszterházy Antal tevékenységét.

1708 tavaszától Ebergényi a magyarországi felkelők ellen harcolt egészen a háború végéig. A szatmári békefolyamat létrejöttében is jelentős szerepet játszott, s a háború utáni konszolidációból is kivette a részét, majd harcolt az 1716–1718 közötti török háborúban. Érdemei elismeréseképpen 1716-ban lovassági tábornokká, 1723-ban pedig tábornaggyá léptették elő. 1724-ben elhunyt és először a belatinci temetőben temették el, majd 1725. november 9-én a soproni ferencesek templomában helyezték végső nyughelyére.

A *Bevezetés* további részében Mészáros Kálmán bemutatja Bivolínyi Istvánt is. A kuruc felkelésben játszott szerepéről kevés ismerettel rendelkezünk. Bercsényi Miklós kancelláriáján dolgozott, majd 1709-ben, a lipthói hadjárat idején Csáky Mihály altábornagy mellett szolgált, mint hadi írnok. Ugyanezen év augusztus 9-én néhány dezertőr kuruc katona az átállásakor magával vitte őt a császári-királyi csapatok táborába. A Trencsénben fogvatartott Bivolínyi csak úgy tudott megszabadulni, hogy a következő évben Ebergényi László szolgálatába állt, akinél a titkári teendőket látta el. A szatmári béke megkötése után is új ura szolgálatában maradt, aki 1712-ben címzetes kapitánnyá nevezte őt ki lovasezredében. A tényleges posztra azonban még évekig kellett várnia. 1719-ben már kapitányként volt jelen Itáliában, ahol a Habsburg-csapatok a Szicíliát lerohanó spanyolok ellen készülődtek. Még annyit tudni róla, hogy már abban az évben meg is halt, de hogy mi módon, azt egyelőre homály fedi. Mészáros Kálmán azt valószínűsíti, hogy amennyiben nem természetes halállal halt meg, akkor valószínűleg a spanyolok elleni francavillai csatában vesztette életét.

A fenti két szereplő mellett a kötet lapjain keresztül azonban egy harmadik hang is megszólal. Károlyi Sándoré. Károlyi Sándor alakja sokáig megosztó volt a magyar történetírásban, de ma már a Rákóczi-kutatók nagy része egyet ért abban, hogy Károlyi a helyzetet helyesen felmérve, józan megfontoltságról tanúbizonyságot téve kötötte

³ Eszterházy Antal II. Rákóczi Ferenchez, 1706. augusztus 24., Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Rákóczi Szabadságharc Levéltára, fasc. 57. fol 28R.

meg a szatmári békét. Az ő életpályáját Ebergényiével és Bivolínyiével ellentétben már alaposan feldolgozták. A most ismertetett kötet is jól illeszkedik a különböző Károlyi Sándorral foglalkozó művek, forráskiadványok sorába. 1988-ban Kovács Ágnes írta meg monografikus életrajzát,⁴ majd hat évvel később két kötetben publikálták Károlynak a feleségéhez írt leveleit is.⁵ 2011-ben Károlyi Sándorné Barkóczy Krisztina férjéhez írt leveleinek kiadása jelentette a folytatást.⁶ Továbbá szintén 2011-ben DVD-lemezen elérhetővé váltak kéziratos formában az Országos Levéltár Károlyi levéltárában őrzött Rákóczi-kori iratok is.⁷

A *Bevezetés* utolsó szakaszában Mészáros Kálmán ismerteti a forráskiadás általa alkalmazott elveit és módszereit. A kéziratos szövegeket a vélhető korabeli kiejtés megőrzésével modernizálta, mert a források megértése a szélesebb olvasóközönség számára csak így volt biztosítható. A *Bevezetés* végén pedig közzétette az általa felhasznált szakirodalmat és levéltári forrásokat, kutató történést és laikus olvasót egyaránt hozzásegítve a témában való további elmélyülés lehetőségéhez.

A *Bevezetés* után először Ebergényi (és Károlyi) válogatott leveleinek közreadása következik. Itt döntő többségében korábban kiadatlan forrásokról van szó, mely nagyban növeli a kiadvány értékét. Az első levél 1710. november 30-án kelt, és Ebergényi László írta Szabolcs és Szatmár vármegyéhez, illetve Debrecen városához, az utolsót pedig 1712. január 4-én írta Károlyi Sándor Ebergényi Lászlónak. A levelek a könnyebb tájékozódás végett sorszámokat kaptak. A levélszövegek közlését megelőzi egy dőlt betűvel szedett rövidebb tartalmi összefoglaló, illetve apró betűvel az iratok lelőhelyére és formai jegyeire vonatkozó adatok vannak feltüntetve: található-e a kéziraton pecsét és ha igen, akkor milyen fajta, tartozik-e a levélhez külső címzés, a szerző saját kezűleg írta-e, vagy csupán aláírta az iratot, illetve eredeti-e a kézirat vagy fogalmazvány, esetleg másolat.

Ahogy azt fentebb már említettük, a levelezés több apró részlettel egészíti ki a tudásunkat pl. Ecsed várának átadásával, vagy a Munkács körüli blokáddal kapcsolatban. A legérdekesebb részei a két főúr leveleinek azonban talán mégsem a szatmári béke megkötésével kapcsolatos információk, hanem ami mindezek után jön. A békekötés utáni konzolidáció első, bizonytalan napjaiban Ebergényi még Károlyi pusztáélete miatt is aggódik, attól tartva, hogy néhány elvakult Rákócziánus az „áruló” Károlyin bosszút szeretne állni. A kezdeti hivatalosság és távolságtartás az 1711-es év folyamán fokozatosan feloldódott, Ebergényi, ha nem is teljesen következetesen, de tegezni kezdte Károlyit, amit ő a tárgyalt időszak vége felé egyre gyakrabban viszonzott. Ismeretségük elmélyüléséről árulkodik az is, hogy az ünnepek közeledtével nem csak egymást, hanem a másik feleségét is felköszöntötték, sőt időnként egy-két pajzánabb tréfa elsütésétől sem riadtak vissza. Több alkalommal tettek egymásnak kölcsönös szívességeket, mint például amikor Ebergényi egy szép spanyol lovat küldött Károlynak, hogy ménesét azzal pároztathassa.

⁴ Kovács Ágnes: Károlyi Sándor. Budapest, 1988.

⁵ Károlyi Sándor levelei feleségéhez: 1704–1724. Szerk.: Kovács Ágnes, közreadja: Csobó Péter, Fejes Judit, Kovács Ágnes és mások. Debrecen, 1994.

⁶ Barkóczy Krisztina levelei férjéhez, Károlyi Sándorhoz. Közreadják: Forgassay Zoltán, Kovács Ágnes. Debrecen, 2011.

⁷ Acta Rákócziána. A Károlyi levéltár Rákóczi-kori iratai. Szerk.: Laczlavik György. Készítették: Avar Anton, Laczlavik György, Mészáros Kálmán. A mustrakönyveket feldolgozta: Mészáros Kálmán. Fotók: Czikkelyné Nagy Erika. Budapest, 2011.

Bivolínyi István naplóját latin nyelven még 1875-ben adta közre Thaly Kálmán a *Magyar Történelmi Emlékek* sorozatban.⁸ Bivolínyi írása az 1710. november 12-től 1711. május 28-ig tartó időszakot öleli fel. Beszámolóit napi bontásban közölte, de időnként, ha kevesebb esemény történt, akkor előfordult, hogy több napot összevont, vagy pedig kihagyott, míg a májusi bejegyzések már igen rövidek lettek. (Ez amellet szól, hogy bár a napló kézírata töredékesnek tűnik, talán nem is készült folytatása.) Információkkal szolgál a kutatók számára az 1710–1711. évi pestisjárvány dühöngéséről és Béri Balogh Ádám kuruc brigadéros kivégzéséről is. Bivolínyi rendszeresen feljegyezte, hogy hol táboroztak, merre vonultak. A fenti időszak egyik legizgalmasabb eseménye a Pálffy János és II. Rákóczi Ferenc között lezajlott vajai találkozó volt 1711. január 31-én. Bivolínyi, aki engedélyt kért, hogy a találkozón részt vehessen, naplójában meg is örökítette az eseményt, az már igazán nem az ő hibája volt, hogy véltetően nem engedték közel a „tűzhöz”, így nem tudhatott meg túl sok mindent.

Az igen bőséges *Függelék* tartalmazza a jelek és rövidítések jegyzékét, a kiadott levelezésben és a naplóban szereplő idegen szavak és katonai rendfokozatok jelentését és magyarozatát, leszármazási táblát Ebergényi Lászlóról, illetve a Károlyi Sándorhoz és Sennyey Istvánhoz fűződő rokoni kapcsolatairól, végül magyarozatot a korabeli pénznemekről és mértékegységekről. A *Függelék*et földrajzi- és személynévmutató, valamint alakulatmutató egészíti ki. Ez utóbbi a szövegekben előforduló katonai egységekről közöl bővebb információkat.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy Mészáros Kálmán igen magas színvonalú forráskiadást alkotott, melynek során mindent elkövetett, hogy azt ne csupán a szűkebb szakma, hanem a történelem iránt érdeklődő szélesebb olvasóközönség is élvezettel forgathassa. Azt is fontosnak tartom kiemelni, hogy ezúttal nem már jól ismert személyekről tudtunk meg újabb részleteket, hanem Sopron vármegye elfeledett hősről és hírnokáról, tehát eddig ismeretlen személyekről. E mellé társult a Nap Kiadó színvonalas munkája, melynek eredményeképp küllemében is olyan könyv született, melyet az ember örömmel vesz a kezébe. A Rákóczi Források sorozat harmadik kötetét nem csupán a Rákóczi-szabadságharc és a szatmári béke kutatóinak szeretném ajánlani, hanem a rendkívül izgalmas Károlyi–Ebergényi levelezés miatt a társadalomtörténészek is nagy hasznát fogják venni.

---

⁸ Thaly Kálmán: *Történelmi naplók. 1663–1719.* Budapest, 1875. (MHHS; 27.) 397–432.